

מבעל דף היומי בעיון

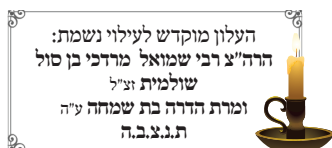
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

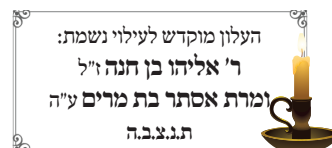
כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבן חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ו' ה' שבט-יום שבת י"ג שבט תשפ"ב

שבוע פרשת נצבים

וכתב המשנ"ב [ס"ק ג'] דאפילו לכתחילה מותר למכור דבר קדושה כדי לקנות דבר קדוש יותר, ומה שנקט השו"ע שמכרו בלשון דיעבד הוא משום הסיפא שאסור להוריד מהקדושה אפילו בדיעבד שכבר מכר.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ו'] דהא דאפשר ליקח בדמי מטפחות או חומשין או נביאים וכתובים, הוא משום שגם הנביאים וכתובים הוא עילוי ממטפחות, אבל מכל מקום קדושת חומשים גדולה מקדושת נביאים וכתובים, ואסור ליקח בדמי חומשין נביאים וכתובים. ובדמי נביאים וכתובים מותר ליקח חומשין. ומכל מקום נביאים וכתובים עצמם שווים.

וחומשין שלנו כתב המשנ"ב שקדושתן פחותה מהחומשין הנזכרים בשו"ע, ואפילו אם היה כל החמשה חומשי תורה בספר אחד, כיון שאינם עשויים כתיקון ספר תורה.

כתב הר"ן שהבעל המאור הביא בשם רבינו אפרים שאסור ליקח בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בו, ואף שלכא' יש בזה סתירה דמהרישא של המשנה דתנן בהכ"נ לוקחין תיבה, תיבה לוקחין מטפחות וכו', משמע שצריך לעלות, ומהסיפא של המשנה, אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים, ספרים לא יקחו מטפחות וכו', משמע שרק להוריד אסור, אבל כיוצא בו מותר אף שאינו מעלה בקדושה, מכל מקום בגמ' לקמן [דף כ"ז ע"א] איבעיא לן אם מותר למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש, ומהא שנסתפקה הגמ' לגבי ספר תורה, משמע שרק לגבי ספר תורה שאי אפשר להעלותו

דף כ"ו

תיבה לוקחין מטפחות מטפחות לוקחים ספרים ספרים לוקחים תורה...

בפירוש ספרים רש"י כתב דהוא נביאים וכתובים וכן פירש הר"ן. וכתב הר"ן דמשמע שקדושת נביאים וכתובים שווה. אולם הרמב"ם פירש [הלכות תפלה פ"א הי"ד] פירש דספרים היינו חומשים וכן ביאר הטור [סימן קנ"ג], וחומשין היינו שכתוב כל חומש לבדו, ואין קדושתו כקדושת הספר תורה שכתוב בו כל החמשה חומשים ביחד.

כתב הר"ן בשם הירושלמי דמטפחות היינו אף מטפחות תורה דקדושתן פחותה מקדושת הספרים.

ותיבה פירש הר"ן שזהו הארון קודש שמניחים בו את הספר תורה, וכן פירש המהר"י בן חביב בשם הנמוקי יוסף. ותלמידי רבנו יונה פירשו שתיבה הוא הלוח שמעמידין בו את הספר תורה והובאו דבריהם בב"י [סימן קנ"ג ס"ב].

להלכה כתב השו"ע [סימן קנ"ג ס"ב] "בני העיר שמכרו בהכ"נ, יכולים ליקח בדמיו תיבה, דהיינו היכל שמניחין בו ס"ת או לוח שמעמידין עליו ס"ת, מכרו תיבה יכולים ליקח בדמיו מטפחת של ס"ת, מכרו מטפחת, לוקחין בדמיה ספרים, דהיינו שכתוב כל חומש לבדו, וכן נביאים וכתובים, מכרו ספרים לוקחין בדמיהן ס"ת, אבל איפכא להורידן מקדושתן אסור. ואפילו אם קנו בקצת המעות דבר שקדושתו חמורה, אין יכולין לשנות המותר לקדושה קלה". עכ"ל.

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

יותר בקדושה אפשר שמותר למכור ישן ליקח בו חדש, אבל לגבי דבר אחר שאפשר להעלותו בקדושה חייבים להעלותו בקדושה, וכן היא דעת הר"ן. והאריך ליישב את דקדוק המשנה ברישא ובסיפא.

אולם הב"י הביא בשם המהר"י אבוהב שכתב שמלשון הטור [סימן קנ"ג] שכתב "אבל איפכא להורידן מקדושתן לא", משמע שמותר לקנות בהם כיוצא בהם, ומצא שכ"כ בשם רבנו יונה.

להלכה כתב השו"ע [סימן קנ"ג ס"ד] "אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, יש אוסרים ויש מתירים". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק י"א] שגם היש מתירין הוא רק בדיעבד כשכבר מכר, אבל אסור למכור לכתחילה שום דבר קדושה כדי ליקח כיוצא בו, ואפילו היכא דליכא למיחש לפשיעוּתא, כגון שהדבר קדושה אחרת מזומן לפנינו ואינו חסר אלא נתינת מעות אסור, דצריך להעלות בקדושה דווקא, אך אם יש לו דבר רעוע או שהיה קטן מהכיל, לכו"ע מותר למכרו כדי ליקח אחר.

עוד כתב המשנ"ב בשם הט"ז, שבזמננו רואין הרבה אנשים שמוכרין ספרים ולוקחין בדמיהם אחרים, ואף שאינם מעלים אותם בקדושה, והטעם הוא משום שכשקונים את הספר היה בדעתם שיהיה להם כל זמן שצריכים אותו, ואם יזדמן להם יפה יותר ימכרו אותו ויקחו את היפה, ואף אם לא התנו בפירוש. והאליה רבה כתב שטעם המנהג הוא כי סומכין על המבואר [סעיף י'] דיחיד יכול למכור ספר תורה שלו, אבל בספרים של ציבור אה"נ דאסור.

אבל חכמים אומרים רחוב אין בו משום קדושה... ורבנן ההוא אקראי בעלמא...

כתב השו"ע [סימן קנ"ד ס"א] "רחבה של עיר אף על פי שמתפללין בה בתעניות אין בה משום קדושה מפני שהיא עראי, וכן בתים וחצרות שמתקבצין בהם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה".

וכתב המשנ"ב [ס"ק ב'] דאפילו בבית פנוי שאין דר בה אדם אין בו קדושה, כיון שהוא באקראי. ואם מתקבצין בבית שדרין בו ומשתמשים בו צרכיהם, אפילו אם מתפללין בו תדיר אין בו קדושה, כיון שאינו מיוחד לתפלה בלבד.

וכתב עוד [ס"ק ג'] שעזרות שלנו לא עדיפי מבתי וחצרות, כיון שאין מתפללין בהם אלא כשהם נדחקים, ומכל מקום אפשר לומר דהואיל ומתפללין שם תדיר כל זמן שהם נדחקים, אע"פ שהוא אקראי לגבי זה המתפלל המקום נעשה קבע לעצלנים ויהיה בו קדושה.

ובעירות גדולות שהדרך להתפלל שם בעזרה בקביעות, פשוט דכל קדושת בית הכנסת עליו, אבל גן ופרדס ואצטבא שסביבה, אע"פ שפתוח לבית הכנסת אין בה קדושה, ואם

היה פתוח נגד ההיכל, יש להחמיר שלא לנהוג שם קלות ראש, ואע"פ שהמקום חול, הואיל והוא מכון כנגד הקודש איכא זילותא.

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, לא שנו אלא בית הכנסת של כפרים, אבל בית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהוה ליה דרבים...

פירש רש"י [ד"ה אבל של כרכין] "הוה להו בתי כנסיות דרבים והכל בעליהן, ואין בני העיר לבדם בעלים להם".

והתוס' [ד"ה כיון] כתבו ב' פירושים בדין זה. א. כיון שרוב בני אדם רגילים ללכת שם להתפלל אע"פ שאין נותנים כלום בבניינו, מכל מקום כיון דלדעת אותם רבים נעשה חמורה קדושתו ואינן יכולין למוכרו. ב. כיון שרבים נותנים בבניינו ובשאר צרכיו ה"ל של רבים. והא דקאמר רב אשי דאדעתא ידי קאתו היינו ממה שנותנים בו לעשות רצונו.

והר"ן הביא את ב' הפירושים של התוס', ובפירוש השני כתב דכיון שרבים נותנים בבניינו שמא יש אחד בסוף העולם שהוציא בה וחלקו מעכב, לפי שאין בני העולם כפופין לבני עיר זו ולא לשבעה טובי העיר שבה, אלא אם כן יש אדם חשוב כרב אשי שכל הנותנים לצרכו בית הכנסת על דעתו הם נותנים. * וכתב הר"ן שכפירוש זה מוכח בירושלמי.

וכתב הב"י [סימן קנ"ג ס"ז] שבהגהות אשר"י [הגהה א' לסימן א'] כתב בשם האור זרוע [ח"ב סימן שפ"ה] כפירוש הראשון של התוס' שהטעם הוא משום ההוצאה שהרבים מוצאים בבית הכנסת. ולפיכך כתב שכל בית כנסת שידוע שבני העיר בנו אותה לבד ולא גבו זוזי מעלמא יש לו מכר. וכיו"ב כתב המרדכי ישן [הגהה לסימן תתכ"ד] בשם הראב"י [הגהה ריש סימן תקצ"ז].

אולם הרא"ש [סימן א'] נקט שהטעם בבית הכנסת של כרכין אינו משום שאנשים מעלמא נתנו בה הוצאה, אלא משום שבני העיר הקדישוה לדעת כל העולם. ובי כנישתא דרב אשי אע"פ שהיא קדושה לכל העולם כולם מסכימין לדעת רב אשי.^ב

א ולכא' היה נראה שזהו פירוש שלישי ואין זה ממש כפירוש השני של התוס', דלפי הפירוש השני של תוס' הטעם הוא משום שרבים נותנים בבניינו וה"ל של רבים ובית הכנסת של רבים א"א למוכרו ומשמע דדווקא אם רבים נתנו בבניינו א"א למוכרו, משא"כ להר"ן אף אם יש יחיד בסוף העולם שנתן בה חלקו יכול לעכב. אולם הר"ן הביא פירוש זה בשם התוס', ומשמע שפירש כן את דברי התוס' וצ"ע.

ב לכא' נראה דכוונת הרא"ש היא דכולם מסכימין לדעת רב אשי אם ירצה למוכרו, וצ"ע דלכא' לישנא דגמ' "דאדעתא ידי קאתו" לא משמע הכי.

והנה בירושלמי איתא "הדא דתימא בבית הכנסת של יחיד אבל של רבים אסור, שאני אומר שמא אחד מסוף העולם קנוי בה". והר"ן הוכיח מזה דהטעם הוא משום שיש חשש שמא אחד בסוף העולם השתתף בהוצאות של בית הכנסת. אולם הרא"ש דחה דהחשש הוא שמא יש אחד שהיה בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת, והיה רגיל ליכנס בה ולדעתו הוקדשה, והוא אינו מסכים עם המכירה.

וכתב הב"י שדעת הרמב"ם [הלכות תפלה פ"א ה"ז] כדעת הרא"ש, וכן היא דעת הטור והכי נקטינן. ולפי"ז אפילו אם ידוע שלא הוציא אדם מחוץ לעיר בבניינה ג"כ א"א למוכרו.

ובהא דאמר רב אשי דבי כנישתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קא אתו לה כיון דאדעתא ידיד קאתו לה אי בעינא מצינא לזבונא, פירש הר"ן שאין רב אשי יכול למוכרה לבדו אלא בהדי ציבורא, וכוונתו רק לאפוקי מבית הכנסת של כרכין, דציבורא לא מצו מזבני ליה.

וכתב הב"י שאם התנו הציבור שהדבר יהיה על דעת יחיד מהני, הוא אפילו אם אינו גדול הדור, ואפילו אם הוא קל שבקלים, אולם אם הוא גדול הדור מסתמא הדבר נעשה על דעתו. וכתב הב"י שאין הכרח שכן הוא בכל גדול הדור, דאיכא למימר דרב אשי שאני דמימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, אבל שאר יחיד גדול הדור לא אמרינן שכולם מסכימין לדעתו.

ולהלכה כתבו השו"ע והרמ"א [סימן קנ"ג ס"ז] כדעת הרא"ש שבית הכנסת של כרכין הוא אפילו אם לא נתנו בו שום הוצאה.

אמר רבא לא שנו אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא ביה שיכרא...

כתב הר"ן שבירושלמי הקשו היכי דמי, אם בשקיבלו עליהן בני העיר שהם מסכימים לכל מה שיעשו השבעה במכר זה אמאי צריך שבעה אפילו באחד סגי, ואם בשלא קיבלו עליהן כלל ממכרם בזה, אפילו שבעה לא מועיל, ותירצו דמיירי בסתם, ופירש הר"ן דהיינו שהעמידו עליהם סתם שבעה טובי העיר לפקח על עסקי צבור, אולם לא קיבלו עליהם מכר זה בפירוש, ולהכי בעינן שבעה, דבשבעה אמרינן דמסתמא נוח להם בכל מה שיעשו, ואין צריכים ליטול רשות מפורשת מבני העיר, אבל אם נטלו רשות מפורשת מבני העיר אפילו באחד סגי, וכן כתב הדרכי משה [ס"ק ח'] בשם הרשב"א בתשובה. והשו"ע [סימן קנ"ג ס"ז] הביא להלכה את דברי הר"ן.

אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למישתא ביה שיכרא...

מבואר ברש"י שבאופן זה גם הדמים יוצאים לחולין וגם בית הכנסת יוצא לחולין, וכ"כ הרא"ש [סימן א'] שגם בית הכנסת יוצא לחולין ומותר לעשות בו אפילו ארבעה דברים

שאסרו חכמים. והרמב"ם [הלכות תפלה פ"א ה"ז] כתב דין זה דשבעה טובי העיר להתיר ללוקח לעשות בו אפילו הד' דברים האסורים. אולם הראב"ד חלק עליו וכתב שאין מועיל להתיר ד' דברים אלו רק אם היה תל חרב, וכעובדא דרבינא דהוה ליה תילא דבי כנישתא בארעיה, אבל כשבית הכנסת בבניינו אינו רשאי לעשות בו ארבעה דברים אלו. והטור [סימן קנ"ג] כתב כדעת הרא"ש, וכתב הב"י שכיון שכן היא דעת הרמב"ם והרא"ש הכי נקטינן, וכן פסק בשו"ע [סימן קנ"ג ס"ט].

והא דפרש"י והרא"ש דכשמכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר יוצאים הדמים לחולין, כתב הב"י שבדברי הרמב"ם [הלכות תפלה פ"א ה"ח] משמע שאין מועיל שבעה טובי העיר אלא למותר הדמים, אבל לדמים עצמם אין מועיל. וכן נוטים דברי רבינו ירוחם [נ"ח ח"ח דף כ"ח ע"א]. וכתב הב"י שלפי דבריהם הא דאמרינן דשרי אפילו למישתי ביה שיכרא לא קאי על הדמים אלא לענין שהלוקח רשאי לעשות בבית הכנסת כל תשמיש שירצה, או דקאי על מותר הדמים.

ולהלכה מבואר בשו"ע [סימן קנ"ג ס"ז] שפוסק כדעת רש"י והרא"ש ועוד ראשונים שסוברים דכשמכרו שבעה טובי העיר מותר לעשות בכל הדמים כל מה שירצו.

במעמד אנשי העיר...

כתב הב"י בשם מרדכי ישן, דמעמד אנשי העיר פירושו שהשבעה המוכרים מכרו בפרהסיא ולא עשו בצנעא שלא יתגלה, ולא מיחו בהם אנשי העיר, אולם אין צריך שימכרו במעמד כל אנשי העיר ממש. אולם הב"י האריך שאין הכרח לפירוש המרדכי בזה, ומכל מקום הרמ"א [סימן קנ"ג ס"ז] פסק את דברי המרדכי.

מתנה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי...

להלכה פסקו הרי"ף והרמב"ם [הלכות תפלה פ"א ה"כ] דשרי, וכתב הב"י שטעמם משום דבפלוגתא דרב אחא ורבינא הולכים לפי המיקל [פסחים ע"ד ע"ב]. ודעת רבינו ירוחם שאם נתנו אסור להשתמש בה מספק.

ומבואר בגמ' דהטעם ששרי הוא משום דאי לא הוה לי הנאה מיניה לא הוה יהיב ליה הדר ה"ל מתנה כזביני, וכתב הב"י שמדברי הרמב"ן שהביא הר"ן נראה דדווקא אם ההנאה שקיבלו ממנו הוא דבר של קדושה, כגון תיבה או מטפחת או ספרים, הא לאו הכי לא, אבל הר"ן נחלק עליו שכל הנאה שרי, וכן נראה שהוא דעת הפוסקים שכתבו דין זה בסתם.

וכן כתב השו"ע [סימן קנ"ג ס"א] וז"ל "בית הכנסת או לבנים ועצים מבית הכנסת ישן שסתרו יכולים לתן במתנה, דאי לאו דהוה להו הנאה מיניה לא הוה יהיב לה, הדר הוה לה כמכר, וכן יכולים להחליפן באחרים והם יוצאים לחולין, אבל אסור למשכנן או להשכיר או להשאיל, אפילו על ידי שבעה טובי העיר שעדיין נשארים בקדושתן שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתן עליו". עכ"ל.

אמר רבא מריש הוא אמינא האי כורסיא תשמיש דתשמיש
הוא ושרי, כיון דחזינא דמותבי עליה ספר תורה אמינא
תשמיש קדושה הוא ואסור...

כתב הב"י [סימן קנ"ד] בשם המרדכי דאי אתני הכל לפי תנאו.
וצריך להנות בזמן הזה על הכורסיא שאם לא כן אסור להישען
עליו להנאתו, ואפילו ספרים אסור להניח עליו, אולם אפשר
למצוא קצת היתר לכורסיא בזמן הזה שאין רגילין לתת עליו
ספר תורה ללא מטפחת, והוי תשמיש דתשמיש, אבל כתב
דמשום מטפחת עצמה צריך להתנות. גם הרא"ש [סו"ס י"א]
כתב דאפשר למצוא היתר לכורסיא שלנו כיון שנותנים עליו
את המטפחת.

וכתב הב"י דתיבות שלנו כיון שלעולם אין מניחין עליהם
ספר תורה בלא בגד פרוס עליהם הוי תשמיש דתשמיש
ושרי. אך הקשה הב"י על מה שמניחין על המפה סידורי
תפלה וספרים אחרים, והרי המפה הוא תשמיש קדושה
ואסור. ותיירץ הב"י דמאחר שנהגו כן, בודאי התנו עליהם
מלכתחילה, ואפילו אם לא התנו עליהם בהדיא י"ל דלב ב"ד
מתנה עליהם, וכ"כ בתרומת הדשן [סימן רע"ג].

ורבינו ירוחם כתב דמכסה שעל הספרים שעשוי לכבוד הוי
תשמיש קדושה, אך אם הוא עשוי לשמור על המכסה שעל
הספר הוי תשמיש דתשמיש.

להלכה כתב השו"ע [סימן קנ"ד ס"ח] "הארון וכל מה שעושים
לספר תורה מועיל בו תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אפילו
דחול". עכ"ל. וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"ג] שאם התנו אפילו בזמן
שהספר תורה בו מותר להשתמש בו.

עוד כתב [ס"ק ל"ד] דלתשמיש מגונה לא מהני תנאה.

והרמ"א כתב "ונהגו להנות בכמה הנאות מדברי קדושה,
כגון מטפחות של ספרים ושלחן שבבית הכנסת, ומעילים של
ספר תורה, וכתבו הטעם משום שכיון שנהגו כן ואי אפשר
ליזהר, לב ב"ד מתנה עליהם מעיקרא, כדי שלא יבואו בני
אדם לידי תקלה ואע"ג דלא התנו כאלו התנו דמי". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"ה] דמוכח בתרומת הדשן דזהו דווקא
בבית הכנסת, אבל לא בספר תורה שיש לו בביתו.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ל"ו] דדוקא במה שמבורר מנהגא
להקל אמרינן דלב ב"ד מתנה עליהם, אבל במה שאינו מנהגא
אין לנו להקל מעצמנו, דאפשר דלא התנו ע"ז.

עוד כתב [ס"ק ל"ז] דמבואר בתרומת הדשן שההיתר דלב
ב"ד מתנה עליהם אינו היתר לכתחילה, והוא נדחק ליישב
מה שאין העולם נוהגין בזה, ולכן ראוי לכל אדם כשמנדב
לבית הכנסת, או הגזברים כשקונין איזה דבר, להתנות שיהיו
רשאים להשתמש בהם.

ואמר רבא האי תיבותא דאירפט מייעבדה תיבה זוטרת שרי
כורסיא אסיר...

כתב הטור [סימן כ"א] שנראה דאפילו בעודן במצוותן שרי
להשתמש בהם, אולם הביא בשם השאלות שבעודן
במצוותן אסור להשתמש בהן, ולכן אסור לקשור בחוטי
הציצית בעודן במצוותן. והטעם משום דילפינן מכיסוי הדם
דתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה, שלא יכסה ברגליו
שלא יהיו מצוות בזויות עליו, והטור כתב דאפשר לחלק
דשם כשמכסה ברגליו הוא עושה את המצוה בדרך בזיון, כיון
שמעשה הכיסוי הוא המצוה, מה שאין כן כאן שאינו עושה
את המצוה בבזיון במה שקושר דבר בחוטי הציצית, אך טוב
להחמיר.

והב"י האריך לחזק את דברי השאלות, וכתב שכן משמע
מדברי הרמב"ם [הלכות ציצית פ"ג ה"ט] שכתב "נפסקו לו חוטי
לבן או תכלת זורקן לאשפה, מפני שהיא מצוה שאין בגופה
קדושה". עכ"ל. ומשמע דדוקא אחרי שנפסקו שרי וכדעת
השאלות, וכתב הב"י שכך נקטינן להלכה.

וכן כתב השו"ע [סימן כ"א ס"א] "חוטי ציצית שנפסקו, יכול
לזרקן לאשפה, מפני שהיא מצוה שאין בגופה קדושה, אבל
כל זמן שהם קבועים בטלית, אסור להשתמש בהם, כגון
לקשור בהם שום דבר וכיוצא בזה, משום בזוי מצוה".

וכתב הרמ"א "ויש אומרים דאף לאחר שנפסקו אין לנהוג
בהן מנהג בזיון לזורקן במקום מגונה, אלא שאינן צריכין
גניזה, ויש מדקדקין לגונזן, והמחמיר במצות תבוא עליו
ברכה". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ד'] שמה שאסר השו"ע להשתמש
בחוטי ציצית הקבועים בטלית, הוא אפילו אם אינו לובש
את הטלית עכשיו, ואפילו בלילה, כיון שהוא עומד ללבישה
ולצאת בציצית ידי מצות ציצית. וכן שופר אחרי ראש השנה,
ולולב ישן, אם עדיין עומד לקיים בו מצוה שנה הבאה אסור
להשתמש בהן משום ביזוי מצוה.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ה'] שאין מועיל תנאי בציצית לומר
איני בודל מהן.

עוד כתב [ס"ק ו'] שלפי מ"ש הרמ"א שאף לאחר שנפסקו
אין לנהוג בהם מנהג בזיון, הוא הדין בסכך הסוכה ושופר
ולולב שאין לזורקן לאשפה. והפמ"ג כתב דנכון שלא לעשות
תשמיש מגונה אפילו בדפנות הסוכה.

והא דכתב הרמ"א שאין לנהוג בהן מנהג בזיון לזורקן, כתב
המשנ"ב [ס"ק ז'] שזהו לזורקן בידיים, אבל אם מתוך שלא גזנן
נזרקו ולא זרקן להדיא אין לחוש לזה.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ח'] בשם המהרי"ל שיניח את הציצית
לסימן בספר, או לעשות בהן שום מצוה, דהואיל ואיתעביד
בה מצוה חדא ליתעביד בה מצוה אחרית.

כתב השו"ע [סימן קנ"ד ס"ו] "אין עושין מתיבה כסא לספר תורה, אבל מותר לעשות מתיבה גדולה קטנה, וכן מותר לעשות מכסא גדול כסא קטן, אבל אסור לעשות ממנו שרפרף לכסא, וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קטן, או לעשות ממנו כיס לספר תורה, אבל לעשות ממנו כיס לחומש אסור". עכ"ל.

וביאר המשנ"ב [ס"ק כ"ו] דהתיבה היא הארון קודש, והכסא הוא השלחן שנותנים עליו את הספר תורה, ואף שהוא גם תשמישי קדושה אסור לעשות מהארון קודש שולחן, כיון שאין נותנים עליו את הספר תורה אלא לפעמים, והוי הורדת הקדושה.

דף כ"ז

דאמר רבי יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש...

כתבו התוס' [ד"ה כוותיה] דהלכה כרבי יהושע בן לוי, וכן פסק הטור [סימן קנ"ג ס"א].

וכתב השו"ע [סימן קנ"ג ס"א] "מותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש, אבל לא מבית המדרש בית הכנסת". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק א'] שאפילו אם אין דרך להתפלל בבית המדרש כלל מותר.

והמ"א [ס"ק א'] הסתפק אם מותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש ליחיד, והמשנ"ב [ס"ק א'] כתב שהאליה רבה מצדד להחמיר בזה, וכן משמע במאירי.

והביאור הלכה [ד"ה מותר לעשות] כתב דהוא הדין שמותר למכור בית הכנסת כדי לעשות בית המדרש, וזהו דווקא במקום דליכא למיחש לפשיעוּתא, כגון שבית המדרש מזומן לפניו ואינו חסר אלא נתינת מעות.

איבעיא להו מהו למכור ספר תורה ישן לקנות בו חדש... אין מוכרין ספר תורה אפילו ישן ליקח בו חדש...

ומבואר בגמ' דהיכא דאיכא למיחש לפשיעוּתא ודאי אסור, והספק הוא כגון שהחדש מונח ועומד, ורק צריך לקנותו, ושורש הספק אם צריך לעלווי, או העיקר שלא להוריד, וספק זה לא נפשט, וכתב הר"ן שממה שהרי"ף הביא מימרא זו דאין מוכרין ספר תורה ישן ליקח בו חדש בסתמא, ולא כתב דזהו דוקא היכא דאיכא למיחש לפשיעוּתא, משמע שהחמיר שאין למכרו אפילו באופן שהחדש עומד להיפדות.

והרמב"ם [הל' תפילין ומוזוה וספר תורה פ"י ה"ב] כתב בסתמא דאפילו ישן ליקח בו חדש אסור. וכתב הר"ר מנוח דהאיסור הוא משום פשיעוּתא, אבל אם היה החדש כתוב ומונח בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכרין. ונראה מדברי הר"ר מנוח שהוא חולק על הר"ן וסובר שנקטינן בספר הגמ' להקל, ורק היכא דאיכא למיחש לפשיעוּתא אסור. ונראה

שהוא סובר דהאיסור למכור ספר תורה לקנות בו דבר פחות הוא איסור דרבנן, וסובר דדין מעלין בקודש ואין מורידין הוא דרבנן, ונקטינן בספק דרבנן לקולא.

ולהלכה השו"ע [יו"ד סימן ע"ד ס"א] כתב בסתמא "ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור". ולא פירש להדיא מה הדין היכא דליכא למיחש לפשיעוּתא, והש"ך [ס"ק ג'] הביא בשם העט"ז דשרי, וחלק עליו ופסק לאסור כדעת הר"ן, וכתב שדעת כל הפוסקים נראה דאף בכה"ג אסור.

מניחין ספר תורה ע"ג תורה, ותורה ע"ג חומשין, וחומשין ע"ג נביאים וכתובים, אבל לא נביאים וכתובים ע"ג חומשין, ולא חומשין ע"ג תורה...

כתב הר"ן דנביאים וכתובים כי הדדי נינהו ומותר להניח נביאים ע"ג כתובים או כתובים ע"ג נביאים, וכן כתבו התוס' בב"ב [דף י"ג ע"ב ד"ה רבי יהודה] וכן הביא להלכה הב"י [יו"ד סימן רפ"ב].

להלכה כתב השו"ע [יו"ד סימן רפ"ב ס"ט] "מותר להניח ספר תורה על ספר תורה, ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים, אבל אין מניחים נביאים וכתובים על גבי חומשים, ולא חומשים על גבי ס"ת". עכ"ל.

והרמ"א כתב "אבל כתובים על גבי נביאים (או איפכא שרי) וכל זה מיירי בב' כריכות, שכל א' כרוך בפני עצמו, אבל בכרך א' הכל שרי".

ומ"ש הרמ"א דבכרך אחד הכל שרי, מקורו מהמרדכי בב"ב [סימן תקי"א] והובא בדרכי משה [ס"ק ד']. וכתב שם המרדכי דאע"ג שאי אפשר שלא יניח לפעמים הנביאים או הכתובים על התורה שרי דאינו גנאי, וכן מבואר בתוס' בב"ב [דף י"ג ע"ב ד"ה מדביק].

ובברכי יוסף [אות ט"ז] כתב שרבינו אברהם בן הרמב"ם כתב שהרמב"ם היה מונע לכתוב קובץ תנ"ך בכרך אחד, לפי שכאשר קורא בנביאים וכתובים יהיו הנביאים והכתובים למעלה מן התורה [והו"ד בתחילת ספר מעשה רוקח]. אולם כתב החיד"א דנתפשט המנהג כדעת המרדכי שמתיר, ולית מאן דחש לה [וע"ע להחיד"א בספרו כסא רחמים על מסכת סופרים פ"ג סוף הלכה א'].
אין מוכרין ספר תורה אלא ללמוד תורה ולישא אשה...

כתב הרמב"ם [הל' תפילין ומוזוה וספר תורה פ"י ה"ב] דזה שרי רק כשאין לו דבר אחר למכור, וכן מבואר בטור [יו"ד סימן ע"ד] ובסמ"ג. וכן כתב השו"ע להלכה [שם ס"א].

וכתב הב"י [שם] בשם ההגהות מיימוניות [אות ג'] דהא דלא מנו פדיון שבויים משום דהוא מילתא דפשיטא שמותר, ומקורו מדברי התוס' בב"ב [דף ח' ע"ב ד"ה פדיון] וכ"כ הרמ"א להלכה [שם ס"א].

יתר על כן ארשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם...

הרמב"ם [הל' תפילין ומזוזה וספר תורה פ"ה"ב] כתב "ואסור לאדם למכור ספר תורה אפילו אין לו מה יאכל". ע"כ. וכתב הב"י [יו"ד סימן ע"ד] דסברת הרמב"ם היא משום שאם אינו רואה סימן ברכה מוכח שאסור למכרו, וכן היא דעת הטור שם. אולם ההגהות מיימוניות [אות א'] תמה עליו דכיון שמותר למכרו ללמוד תורה ולישא אשה כל שכן שמותר למכרו בשביל כדי חייו, וכן מבואר בירושלמי סוף מסכת ביכורים [פ"ג ה"ו], וכן דקדקו מהש"ס שלנו שכה"ג מותר. ובדרכי משה [ס"ק ב'] כתב לתרץ דאפשר שהרמב"ם מייירי במי שאין לו מה יאכל כי אם בדוחק, ובכה"ג הוא דאסור, אבל אם אין לו מה לאכול כלל שרי למכור.

להלכה השו"ע [יו"ד סימן ע"ד] לא כתב אם מותר למכור ספר תורה כשאין לו מה יאכל, אולם הרמ"א כתב דאפילו אם אין לו מה יאכל אלא ע"י הדחק אסור למכרו.

וכתב הש"ך [ס"ק ב'] בשם הב"ח, דאם אין לו מה יאכל נוטל צדקה מהגבאים, ואינו מוכר את ספר התורה, כמו שאין מחייבין אותו למכור את ביתו וכלי תשמישו כמבואר [יו"ד סימן רנ"ג].

אמר רבא לא שנו אלא שמכרו והותירו אבל גבו והותירו מותר...

וכן נפסק להלכה בטור [סימן קנ"ג ס"ה]. וכתב שם הב"י בשם ההגהות אשר"י שאם התנו בשעה שגבו את המעות שיוכלו לעשות אם הנותר כל מה שירצו, אפילו אם קנו בכל המעות דבר קדושה ומכרו וחזרו וקנו דבר קדושה ממקצת המעות שרי לעשות במותר המעות מה שירצו, אולם אם לא התנו אלא בשעת מכירה אין התנאי מועיל.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קנ"ג ס"ה] "אם גבו מעות לבנות בית הכנסת או בית המדרש, או לקנות תיבה או מטפחת או ספר תורה, ורצו לשנותו מלצורך מה שגבו אותם, אין משנין אלא מקדושה קלה לחמורה, אבל אם עשו בהם הדבר שגבו אותם בשבילו, משנין המותר לכל מה שירצו, ואם כשגבו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים, אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר, אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידם". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ג] דאם רוצים הגבאים ללוות את המעות שגבו, ולתן אחר כך אחרים תחתם, לדעת המג"א אסור, דהבעלים ניחא להו למעבד המצוה בממון זה דווקא, ולדעת הט"ז שרי, אך על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, לכו"ע שרי לשנות המעות.

ובהא דגבו והותירו דמותר לעשות במותר אף דבר שאינו של קדושה, כתב המשנ"ב [ס"ק י"ד] שדווקא דבר שהוא צרכי

ציבור מותר לעשות, כיון שנעשה דעת אנשי העיר במעות, אבל דבר שאין בו צרכי צבור אסור לעשות במותר. [וע"ע בשער הציון ס"ק י'].
ועל דין השו"ע שאם כשגבו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים, אפילו אם קנו בכל המעות דבר קדושה ומכרו אותו וחזרו וקנו דבר קדושה במקצת המעות שרי לעשות במותר מה שירצו, כתב המשנ"ב [ס"ק ט"ו] שהאליה רבה והגר"א מפקפקין בזה, דאפשר שכיון שאחר כך קנו סתם מכל הדמים, חיילא הקדושה בכל הקניה, ואסור אחר כך כשמכרו והותירו.

בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה נותנין, וכשהן באין מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן...

מבואר בגמ' דאיכא ג' דינים א. בני העיר שהם רבים שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה, נותנין אותה לגבאי אותה העיר משום החשד, וכשהן באים לעירם מבקשין אותה מהגבאים, ונותנין אותה לבני עירם. ב. יחיד שהלך לעיר אחרת ופסקו עליו צדקה נותן אותה לעניי אותה העיר. ג. רבים שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהם צדקה, ויש שם חבר עיר שהוא ת"ח המתעסק בצרכי ציבור, נותנים אותה לעניי אותה העיר.

והנה בגמ' איתא ופסקו עליהן צדקה, ומשמע שפסקו עליהן אחרים, אולם הב"י [יו"ד סימן רנ"ו] כתב בשם המרדכי שהוא הדין אם פסקו צדקה מעצמן, דהכי איתא בתוספתא ובירושלמי. וכתב עוד בשם רבינו מאיר שבני העיר מחוייבים לפרנס בה את עניי עירם, דכן מבואר מלשון הגמ' שלא כתוב ומפרנסין בה עניי עירן וכל מה שירצו, ומוכח שחייבים לפרנס בה את עניי עירם ואינו תלוי ברצונם.

וכתב הב"י בשם המרדכי שכתב האור זרוע [הלכות צדקה סימן י'], דהא דחייבים ליתן לגבאים הוא דווקא כשגזרו עליהם לפסוק צדקה לבטל צרה וגזירה שהיתה בעיר הזאת, אבל אם פסקו צדקה שהיו פוסקים גם בעירם, אינם צריכים ליתנה לגבאים של העיר שהלכו אליה, אלא מפרנסים בה את עניי עירם, ואין בזה משום חשד, כיון שיודעים שיתנוהו, ורק במקום שהצדקה שנתנו היתה משום צרה שהיה בעיר שהלכו אליה, איכא חשד שלא יתנו. וכתב שלכן בני הישובים שבאים לקהלה לר"ה ויוהכ"פ, ופוסקים שם צדקה לעילוי נשמה, כיון שזה חוק קבוע, מוליכין את הצדקה לישובם, ועושים בה כרצונם.

להלכה פסק השו"ע [יו"ד סימן רנ"ו ס"ו] "מי שהלך בסחורה ופסקו עליו אנשי העיר שהלך שם צדקה, הרי זה נותן לעניי אותה העיר. ואם היו רבים ופסקו עליהם צדקה נותנים, וכשבאים מביאים אותה עמהם, ומפרנסים בה עניי עירם, ואם יש שם חבר עיר, יתנו לחבר עיר והוא מחלקה כפי שיראה לו" עכ"ל.

והרמ"א כתב "והא דצריכין ליתן מפני החשד, לכן חוזרים ולוקחים מהם ומביאים לעירן. ודווקא בצדקה שלא היו נותנין אלו נשארו בעירן, ולכן איכא חשדא, אבל צדקה שאף בעירן היו נותנין, אין צריכין ליתן כלל, דודאי יתנו בעירן...". ע"כ.

וכתב הש"ך [ס"ק י"ב] דאם לקחו בעיר זו מצוות, כגון מצות גלילה וכדומה, חייבים ליתן לעיר זו, כיון שקנו את המצוה בבית הכנסת זו. ועוד דאם לא יתנו לבית כנסת זה נמצא שהפסידו את בית הכנסת, שאם לא היו קונים הם, היו קונים אחרים מבני העיר, והיו נותנים לבהכ"נ זה, וכן נוהגין, וכן מבואר בתשובת המבי"ט [ח"א סימן ס'].

וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם חוץ מארבעה דברים...

פסק השו"ע [סימן קנ"ג ס"ט] "כשמוכרים אנשי הכפר בית הכנסת, יכולים למכרו ממכר עולם, והלוקח יעשה בו מה שירצה, חוץ ממרחץ ובורסקי ובית טבילה ובית הכסא, ואם מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר יעשה הלוקח אפילו אלו ארבעה דברים". עכ"ל. וכתב המשנ"ב [ס"ק נ"ה] דכל אלו התשמישים מגונים ואסור לעשותן במקום שהיה בית הכנסת, ואפילו אם נפל הבנין במקום ההוא ונשאר רק תל בעלמא אסור להשתמש שם באלו הארבעה דברים, וכן אסור לזרוע במקום ההוא, שכל זה הוא גנאי למקום שהיה מתחילה בית הכנסת. ובשער הציזון [ס"ק נ"ד] כתב בשם המ"א [ס"ק ל"ז] דגן ירק וכדומה שאין צריך חרישה, רק שחופרים אותן במרא וחצינא, אינו מגונה כל כך.

והא דאם מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר שרי, כתב המשנ"ב [ס"ק נ"ו] דהטעם הוא משום שפקעה הקדושה מהמקום ההוא לגמרי, והפמ"ג מסתפק דאפשר דבעינן שיתנו בהדיא בעת המכירה, ויתנו רשות ללוקח ע"ז.

והא דאפילו הד' דברים מותרים כשמכרוהו שבעה טובי העיר, כתב המשנ"ב [ס"ק נ"ח] דדין זה אינו ברור, ולכתחילה בוודאי צריך לזהר בזה. והיינו משום דהראב"ד פליג בזה.

עלו בהם עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש...

כתב השו"ע [סימן קנ"א ס"י] "אפילו לאחר שחרבו עדיין הן בקדושתן, וכשם שנוהגים בהם כבוד בישובן, כך נוהגים בחורבנם, חוץ מכבוד ורבוץ, ואם עלו בהם עשבים תולשים אותם ומניחים אותם במקומן משום עגמת נפש, כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק כ"ח] דאין חילוק בזה בין בתי כנסיות שבארץ ישראל לבתי כנסיות שבבבל.

וכתב עוד המשנ"ב [ס"ק כ"ט] דמותר לתלוש אותם, ובלבד שיניחם במקומם, וכוונתו דאין חובה לתולשם.

עוד כתב [ס"ק ל'] דלפי הטעם שכתב השו"ע שהתכלית בעגמת נפש היא שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותם,

אם אין בדעתם לבנות עוד את בית הכנסת במקום זה, אין צריך להשאיר את העשבים, אלא יעשו גדר מסביב שלא יבואו לזלזל במקום, ואם הם יכולים למכרו ימכרוהו.

א"ר אסי בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין, ואעפ"כ אין נוהגין בהן קלות ראש, ומאי ניהו חשבונות...

בביאור דברי הגמרא נחלקו הראשונים, שמדברי התוס' [ד"ה בתי וד"ה ואעפ"כ] עולה שהתנאי בבתי כנסיות הוא שיהיה מותר לעשות בהן שימוש, ותנאי זה מועיל לזמן שנחרבו, אבל כל זמן שהן ביישובן אין מועיל תנאי זה, והא דאמרינן על תנאי הן עשוין, היינו שמועיל התנאי לחורבן, והא דאמרינן דאין נוהגין בהן קלות ראש, היינו בבניינן, אבל בחורבן מותר. ומשמע בתוס' שגם חשבונות מותרים בחורבן, והא דנקט חשבונות הוא לומר שאפילו חשבונות שהוא פחות קלות ראש מאכילה ושתייה, אסור בבניינן. מיהו זריעה חמורה דהיא קלות ראש ביותר ויש בה עגמת נפש, ולפיכך אסור אפילו בחורבן, והיינו מעשה דרבינא דלעיל [דף כ"ו ע"ב].

ודעת הרא"ש [סימן ז'] כפירוש התוס', דעל תנאי הן עשוין מועיל לגבי זה שבחורבן מותר לאכול ולשתות בהם, אלא שחולק על תוס' וסובר דמה דאמרינן דאין נוהגין בהן קלות ראש, היינו אפילו בחורבן, וקלות ראש היינו חשבונות, והם חמירי טפי מאכילה ושתייה, ודמו לזריעה דאסור אפילו בחורבן. וכן דעת הטור [ס"ו ס"ט סימן קנ"א].

והר"ן כתב בשם הרמב"ן דאין התנאי מועיל אפילו בחורבן, אלא לענין שאם הוצרכו אנשי העיר להאכיל בהם עניים או להשכיבן שם מותר, והוא הדין לכל צרכי עניים, לפי שעה, וכן החכמים מותרים להנות מהם כשהם צריכים להם, וכגון שהיה מקום דחוק לתלמידים אבל שלא בשעת הדחק אסור.

ומבואר בתוס' דאין התנאי מועיל אלא לבתי כנסיות שבחוצה לארץ, שהרי כשיבוא הגואל תיפקע קדושתן, אבל לבתי כנסיות שבארץ ישראל אין מועיל התנאי, שהרי קדושתן לעולם קיימת.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קנ"א ס"א] וז"ל "אם בשעת בנין בית הכנסת התנו עליו להשתמש בו מותר להשתמש בו בחורבנו, אבל ביישובו לא מהני תנאי, ואפילו בחורבנו לתשמיש מגונה כגון זריעה וחשבונות של רבים לא מהני תנאי, במה דברים אמורים בבתי כנסיות שבחוצה לארץ, אבל בבתי כנסיות שבארץ ישראל לא מהני שום תנאי". עכ"ל. ומבואר שפסק כדעת הרא"ש.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"א] דהתנאי מועיל רק בשעת הבנין, אבל אח"כ לא מהני.

ונחלקו האחרונים אם צריך להתנות בפירוש או בסתמא אמרינן דהם עשויים על תנאי, דעת המ"א [ס"ק י"ב] שדווקא אם התנו בפירוש הדין כן, ודייק כן מלשון השו"ע והטור שכתבו 'התנו עליו', ומשמע שצריך להנות בפירוש, ואף

שבגמ' משמע שכל הבתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויות ואפילו בלא תנאי, זהו דווקא בבבל, אבל בשאר ארצות צריך להתנות בהדיא, וכן משמע מהרמב"ם שהשמיט דין זה דבתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשויות, ומשמע דס"ל דרק בבבל ובזמנם היה כן.

אולם דעת המשאת בנימין [הובא במ"א שם] שבסתמא הם עשויות על תנאי, וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"ב] דהאליה רבה מצדד כהמשאת בנימין. ובשער הציון [ס"ק י"ט] כתב שאין כדאי להקל בזה.

והנה הקשה המ"א [ס"ק י"ד] דמבואר [סימן קנ"ד ס"ח] דאפילו לארון ותשמישי קדושה דחמירי טפי מהני תנאי ולמה אין מועיל תנאי בזמן שהם ביישוב, ותירץ המ"א דמה שאין מועיל כאן תנאי הוא רק לתשמיש של קלות ראש, כגון אכילה ושתיה, וליכנס בהם בחמה מפני החמה וכיו"ב, אבל לשאר תשמישים מהני תנאי, והובאו דבריו במשנ"ב [ס"ק ל"ד]. אולם הביאור הלכה [ד"ה לא מהני] פקפק בדברי המ"א.

והנה השו"ע כתב דחשבונות של רבים אסורים, וכתב המשנ"ב [ס"ק ל"ו] דהטעם הוא משום דאוושא מילתא טובא, ויש בזה מקום קלות ראש ביותר, ובפמ"ג משמע דחשבונות של יחיד בחורבנן מותר, דלזה מועיל התנאי. אולם ברבינו ירוחם משמע דנקט של רבים לרבותא, דאפילו חשבונות שהוא צורך רבים אסורים, וכל שכן של יחיד.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ל"ח] שלפי דעת המ"א הנ"ל דלתשמישים שאינם קלות ראש מהני תנאי, הוא הדין בבתי כנסיות שבארץ ישראל מהני תנאי לתשמישים שאינם של קלות ראש.

אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרין...

הרמב"ם [הלכות תפלה פ"א ה"ו] כתב "חכמים ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בהם מדוחק". ודקדק הב"י [סימן קנ"א] מדבריו דשלא מדוחק אסורים, וכתב שכן משמע בגמ', דרבינא ורב אדא בר מתנה עיילי לבי כנישתא, ולא משום המטר, אלא משום דשמעתא בעא צילותא, ואע"פ שהם היו חכמים, ומוכח מזה שאין היתר לחכמים אלא בדוחק, והגשם אינו נחשב דוחק, שהרי כמה אנשים מהלכים בגשם. אבל ההגהות אשר"י כתב בשם האור זרוע [הל' ביהכנס' סימן שפ"ח] דרבינא ורב אדר בא מתנא הוו מחמרי אנפשייהו אע"פ שמן הדין מותר כיון שהם חכמים. וכתבו עוד שמותר לאכול ולשתות בבית הכנסת אפילו בני אדם שאינם תלמידי חכמים. וכתב הב"י שמדברי התוס' והרא"ש נראה שרבינא ורב אדא בר מתנא מן הדין עשו כן, ולא משום חומרא, וכן נראה דעת הטור, ולפי"ז אין היתר לאכול ולשתות אלא מדוחק, ואף שהטור סתם להתיר לתלמידי חכמים אכילה ושתיה, ולא כתב דזהו דווקא מדוחק, הוא משום שזה היה פשוט לו.

ודעת הר"ן לחלק בזה, שבבית כנסת אין היתר אלא בשעת הדחק, ובבית המדרש שרי אפילו שלא בשעת הדחק, וזהו מה דאמרינן בגמ' מאי בי רבנן ביתא דרבנן.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קנ"א ס"א] "בתי כנסיות ובתי מדרשות... ותלמידי חכמים מותרים לאכול ולשתות בהם מדוחק". ומבואר שפסק כדעת הטור, שבין בבית הכנסת ובין בבית המדרש, אין היתר לאכול אלא מדוחק. אולם הרמ"א כתב "ויש אומרים דבבית המדרש אפילו שלא מדוחק שרי" וזהו כדעת הר"ן.

ובהא דאסור אכילה ושתיה בבית הכנסת, כתב המשנ"ב [ס"ק ג'] דהוא הדין דאין עושין בהם שום מלאכה.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ו'] דהוא הדין דמותר לתלמידי חכמים לישון בהם, אבל לעשות בהם קפנדריא או ליכנס בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכל שכן שחוק והיתול וקלות ראש ושיחה בטלה אסורים, דאטו תלמיד חכם אינו מוזהר על מורא המקדש.

עוד כתב [ס"ק ז'] דמדוחק פירושו שהיה מקום דחוק לתלמידים, והוצרכו לאכול שם, ובשם המג"א כתב דלאנשים הלומדים שם בקביעות לעולם שעת הדחק הוא, דאם יצטרך לילך לאכול ולשתות בביתו, בודאי יתבטל מלימודו, אבל שאר אנשים שלא לומדים בבית הכנסת ובבית המדרש, אסורים לאכול ולשתות שם.

ועל מ"ש הרמ"א דיש אומרים דבבית המדרש אפילו שלא מדוחק שרי, כתב המשנ"ב [ס"ק ח'] דאף שקדושת בית המדרש חמורה יותר מקדושת בית הכנסת, ס"ל דלענין חכמים ותלמידיהם שלומדים שם בקביעות התיירו להם אפילו שלא מדוחק, משום דבית המדרש הוא ביתו, ולא דווקא אכילה ושתיה, אלא הוא הדין לכל תשמישים דשרי ג' [וע"ע בביאור הלכה ד"ה ויש אומרים מ"ש בזה].

דף כ"ט

מבטלין ת"ת להוצאת המת ולהכנסת כלה...

ומסקינן בגמ' דלמאן דקרי ותני צריך שיהיה ששים ריבוא, דכנתינתה כך נטילתה, ולמאן דמתני אין לו שיעור.

וכתב השו"ע [יו"ד סימן שס"א ס"א] "מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת, למאן דמתני לאחרים אין לו שיעור, אפילו יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו. למאן דקרי ותני, דהיינו שקרא ושנה ועדיין לא שנה לתלמידים, אם יש ס' רבוא אין צריך להתבטל בשבילו. למאן דלא קרי ותני, כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין צריך להתבטל בשבילו, והוא שיש שם עשרה. ואשה, י"א שדינה כמאן דקרי ותני, וי"א שדינה כמאן דלא קרי ותני, וכן נהגו באשה ותינוק לקולא. ואין מבטלין ת"ת למת, כשיש מי שיתעסק עמו כל צרכו, אלא עוסק בתורה. ואינו צריך לצאת ולראות אם יש עמו כל צרכו אם

ג והיינו מלבד שחוק וקלות ראש היתול ושיחה בטילה וכמ"ש לעיל.

לאו, אלא כיון שיש שם מי שיעשה מעשה, תלמוד תורה שלו קודם. ותינוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל". עכ"ל.

והרמ"א כתב וי"א דעכשיו מן הסתם מבטלין, שאין לך אחד מישראל בזמן הזה שאינו במקרא או במשנה". עכ"ל.

וכתב הש"ך [ס"ק א'] דמבטלין ת"ת היינו שיש חובה לבטל.

ובהא דכתב השו"ע דמי קרא ושנה צריך שיהיה אצלו ס' רבוא, כתב הש"ך [ס"ק ב'] דמשמע בשו"ע שצריך שיקרא וישנה, אולם מלשון הריטב"א שהביא הב"י משמע דסגי או בקורא או בשונה.

והטעם דבעינן בכל אחד מישראל שיהיה עמו עשרה, כתב הש"ך [ס"ק ד'] שזהו בשביל שיוכלו לומר קדיש וברכת אבלים.

בית הקברות אין נוהגין בהן קלות ראש...

הטור [יו"ד סימן שס"ח] כתב שאין לעשות בבית הקברות קפנדריא, וכתב הב"י שבגמ' דידן ליתא זה, אולם כן איתא באב"ר רבתי [ריש פ"ד] וכן פסק השו"ע [יו"ד סימן שס"ח ס"א].

וגדר קלות ראש, כתב הב"י בשם הראשונים שזהו אכילה ושתייה וחשבונות, וכ"כ הרמ"א להלכה.

בשניה זכור בשלישית פרה אדומה...

מבואר בתוס' בברכות [דף י"ג ע"א ד"ה בלשון הקודש] דקריאת פרשת זכור היא דאורייתא, ובתוס' שלפנינו לא נזכר פרשת פרה, אולם הב"י [סימן תרפ"ה] הביא בשם התוס' בברכות שפרשת זכור ופרה הם דאורייתא.

והרמ"א [סימן תרפ"ה בריש הסימן] הביא בשם השל"ה שסובר דפרשת פרה אינה דאורייתא וכן הוא דעת הב"ח, וכן משמע מהמהרי"ל [סימן קפ"ב וסימן קס"ז] שלא הזכיר אלא פרשת זכור. וכתב הרמ"א שבאמת אין טעם בקריאתה מדאורייתא, ואינו יודע היכן רמיזא בתורה.

והנה הדרכי משה [ס"ק א'] הביא בשם התרומת הדשן [סימן ק"ח] שיותר יש להזהר לשמוע פרשת זכור בעשרה, מקריאת המגילה שנוהרים לקרותה בעשרה, אלא שהעולם לא נהגו כן, אלא החמירו במגילה יותר מזכור.

עוד כתב הדרכי משה בשם מהרי"ש, שאותם שאינם יכולים לבוא למנין לפרשת זכור, יש להם ליהזר לומר אותה בניגון ובטעמים.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן תרפ"ה ס"ז] "יש אומרים שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא". והרמ"א כתב "ואם אי אפשר להם לבוא, מכל מקום יהיו לקרותם בניגונם ובטעמים" עכ"ל.

והרמ"א כתב ליישב את מנהג העולם שאין מקפידים לומר פרשת זכור בעשרה, שזהו משום שמן התורה אפשר לקרותה בכל זמן, שאין כתוב בתורה שיש לקרואה רק בשבת זו, אלא שחכמים תיקנו לאומרה בשבת זו, הואיל ושכיחי רבים בבית הכנסת, וגם משום שהיא סמוכה לפורים, ורצו לסמוך את זכירת מעשה עמלק למעשה המן, וא"כ כששומע בפורים את קריאת פרשת זכור ויבוא עמלק יוצא בזה יד"ח.

וכתב הרמ"א שבגמ' במגילה [דף י"ח ע"א] משמע פשטא דסוגיא דקריאת פרשת זכור מדאורייתא, ומשמע שם שיוצא יד"ח גם בקריאת פרשת זכור עמלק. ולגבי פרשת פרה אינם מקפידים לקרואה במנין, משום דס"ל שאינה דאורייתא.

אולם המשנ"ב [ס"ק ט"ז] השאיר בצ"ע את דברי הרמ"א, שיוצאים יד"ח בקריאת פרשת זכור עמלק, דהא כתיב בתורה "זכור את אשר עשה וגו' אשר קרך בדרך ויזנב בך וגו' תמחה וגו'", והכוונה שלא לשכוח מה שעשה לנו עמלק, ונספר זה לבנינו ולדורותינו, לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכן נצטוונו למחות את שמו, כמו שכתב הרמב"ן בביאורו, וזה לא נזכר בפרשת זכור עמלק.

וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ד] דהמקור לכך שפרשת זכור מדאורייתא, היא ממ"ש "זכור את אשר עשה לך עמלק", וגמרינן בגמרא דהאי זכור היינו באמירה מתוך הספר דוקא, והנה כוונתו לדברי הגמ' במגילה [דף י"ח ע"א] שהביא הרמ"א, דאמרינן בגמ' דהא דבמגילה קראה על פה לא יצא, ילפינן ממ"ש והימים האלה נזכרים, וכתב כתב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר אף כאן בספר, והזכירה היא קריאה, ולא עיון בעלמא, מדכתיב זכור בפה.

והנה לכאורה משום יש ראייה דקריאת פרשת זכור היא דאורייתא, אולם עדיין אין ראייה לכך שצריך לקרותה מתוך הספר תורה, דהא דאמרינן מה להלן בספר אף כאן בספר, לכאורה אפשר לפרש שנצטוו משה לכתוב את פרשת עמלק בספר, אבל לא שמחוייבים לקרותה מתוך הספר, ושור"ר שכו"ב פירש הפנ"י כאן, וכתב שאין לדקדק מכאן שצריך לקרות את פרשת זכור בספר, [וכתב דאדרבא אפשר לדקדק מד' הגמ' איפכא], וגם המנחת חינוך [מצוה תר"ג] כתב דהא דצריך ספר אינו מדאורייתא אלא מדרבנן, אולם המשנ"ב פירש דזה קאי על זכירת מעשה עמלק שצריך להיות בספר, וכן נראה מדברי הרמ"א.

עוד כתב המשנ"ב דהקורא צריך לכוון להוציא את השומעים, וכן השומעים צריכים לכוון לצאת.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ט"ז] דמה שהחמיר השו"ע לילך למקום שיש בו מנין, הוא אפילו אם יש לו ספר תורה בביתו, דצריך לקרואה במנין.

והנה הרמ"א הביא בשם התרומת הדשן שכתב בשם הרא"ש, דקריאת פרשת זכור בעשרה הוא דאורייתא, אולם השער הציון [ס"ק ה'] כתב שאינו יודע מקור לזה, וגם בדברי הרא"ש אין הכרח לזה.

ומכל מקום כתב המשנ"ב [ס"ק ט"ז] שבני הישובים צריכים לקרותה במנין, משום שעיקר קריאת פרשת זכור הוא דאורייתא.

דף כ"ט

ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביאין שלש תורות וקורין בהן, אחד בעניינו של יום, ואחד בדראש חודש, ואחד בחנוכה...

כתב השו"ע [סימן תרפ"ד ס"ג] "אם חל ראש חודש טבת בשבת, מוציאין שלשה ספרים, וקורין ששה בפרשת השבוע, ובשני קורא אחד בשל ראש חודש, ומתחיל וביום השבת, ובשלישי קורא מפטיר בשל חנוכה, ומפטיר רני ושמחי, ואם חל ראש חודש בחול, מוציאין שני ספרים, וקורין באחד שלשה בשל ראש חודש, ובשני קורא אחד בשל חנוכה, ואם טעה החזן וקרא רביעי בשל ראש חודש, אם לא הוציאו ספר שני, אין צריך לקרות יותר, אבל אם הוציאו ספר שני, משום פגמו צריך לקרות חמישי בשל חנוכה". עכ"ל.

וכתב הרמ"א "ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה, צריך להפסיק לקרות בשל ראש חודש".

וכתב המשנ"ב [ס"ק ט'] דאף בר"ח טבת שחל להיות בשבת, אם רוצה לקרות שבעה עולים או יותר בפרשת שבוע שרי, והעיקר דבין כולם לא יפחות משבעה.

והטעם דמפטיר רני ושמחי, אף דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ור"ח תדיר, כתב המשנ"ב [ס"ק י"א] דהא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם היינו לענין להקדים, אבל לענין לדחות פרסומי ניסא עדיף, ועוד דכיון דקורא בשל חנוכה באחרונה, יש להפטיר במאי דסליק מיניה.

והטעם דאם טעה החזן וקרא רביעי בשל ראש חודש אין צריך לקרות יותר, כתב המשנ"ב [ס"ק י"ד] דהוא משום דאין משגיחין בחנוכה, דר"ח עיקר. וכתב עוד דאפילו אם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי, אין לומר שרביעי עצמו יקרא בספר תורה זו בשל חנוכה, קודם שיחתום בפרשת ראש חודש, דהוה ליה מדלג, ואין מדלגין בתורה בשני ענינין, אלא מאחר שהרביעי התחיל לקרוא בשל ראש חודש יחתום ויברך, ויבוא חמישי אחריו, ויקרא בספר תורה השנייה, אם הוציאוהו בשל חנוכה.

והטעם דאם הוציאו ספר תורה שני קורא חמישי, כתב המשנ"ב [ס"ק ט"ו] דהוא משום דמוטב לבטל הא דאמרינן דבראש חודש אין מוסיפין על ארבעה, מלפגום הספר תורה.

דף ל"א

ואין מפסיקין בקללות... אמר אביי לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים, אבל קללות שבמשנה תורה פוסק...

כתב הרמב"ם [הלכות תפילה פי"ג ה"ז] "קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהן, אלא אחד קורא אותן מתחיל בפסוק שלפניהם ומסיים בפסוק של אחריהם, וקללות שבמשנה תורה אם רצה לפסוק בהן פוסק, וכבר נהגו העם שלא לפסוק בהן, אלא אחד קורא אותן". עכ"ל. והובאו דבריו בב"י [סימן תכ"ח].

להלכה כתב השו"ע [סימן תכ"ח ס"ו] "קללות שבתורת כהנים אין מפסיקין בהם, אלא אחד קורא כולם, ומתחילין בפסוקים שלפניהם ומסיים בפסוקים שלאחריהם, אבל קללות שבמשנה תורה יכולין להפסיק בהם, ואף על פי כן נהגו שלא להפסיק בהם". והרמ"א כתב "וכן נוהגין שלא לקרות אחד בשמו לעלות, אלא קורין מי שירצה".

וכתב המשנ"ב [ס"ק ט"ו] דסמכוהו זה אקרא דמשלי דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, ואם היה זה הקורא מפסיק בהן והיו צריכין לקרות אחר היה נראה כאלו קץ זה בתוכחת השם יתברך.

ועל הא דמתחילין לקרות בפסוק שלפניהם ומסיימים בפסוק שלאחריהם, כתב המשנ"ב [ס"ק ט"ז] דהטעם הוא כמ"ש חז"ל, שאמר הקדוש ברוך הוא אינו בדין שיהיו בני מברכוני על הצרות שלהם, אלא יקרא אחד הכל, ויתחיל בדבר אחד, ויסיים בדבר אחד, ויוכל לברך תחלה וסוף, ומשום זה לבד היה די שיתחיל בפסוק אחד מלפני התוכחה ופסוק אחד אחר התוכחה, אלא מפני דקי"ל דאין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים, וכן אין מסיימין סמוך לפרשה פחות מג' פסוקים, לכך צריך להתחיל ג' פסוקים מקודם התוכחה, וכן ג' פסוקים אחר התוכחה, וזהו בפרשת בחוקתי שיש שם ג' פסוקים קודם כלות הפרשה, ובפרשת כי תבא די בפסוק אחד, אלה דברי הברית שמסתיים בזה הפרשה.

דף ל"ב

רבי יהודה אומר פותח ורואה ומברך וקורא...

והלכה כרבי יהודה, וכמו שפסק הטור [סימן קל"ט] וכן פסק הרמב"ם [הלכות תפילה פי"ב ה"ה]. וכתבו התוס' [ד"ה גוללו] דאף לרבי יהודה לאחר שקרא בו צריך לגוללו קודם שיברך, וכ"כ הרמב"ם והטור. וביאר הב"י טעמם, דס"ל דעד כאן לא פליג רבי יהודה אלא בתחילה, דלדעת ר"מ צריך לגלול ולברך ואח"כ לפתוח ולקרות, וטריחא מילתא, ולהכי לרבי יהודה אין צריך, אבל בסוף שאין טורח יותר, גולל ואח"כ מברך. והמשנ"ב [ס"ק י"ז] הביא טעם נוסף בשם הגר"א, דבברכות שלפניה איכא טריחא דציבורא, שיצטרכו להמתין עד שיחזור ויפתח, משא"כ בברכות שלאחריה אין טעם זה.

כתב הב"י בשם הכל בו שיש אומרים שיש לו להפך פניו שלא יראה כאילו ברכות כתובות בתורה. וכתב הרמ"א בדרכי משה [ס"ק ב'] דנראה שיש להפך פניו לצד שמאל כמו בעושה שלום דמהפך פניו לצד שמאל תחילה. וטעמו של הכל בו,

ביאר המשנ"ב [ס"ק י"ח] בשם הגר"א דכיון שבזה שמהפך פניו ליכא טירחא דציבורא, טוב לחוש גם בברכה הראשונה, לחשוש שלא יאמרו שהברכות כתובות בתורה.

להלכה כתב השו"ע [סימן קל"ט ס"ד] "כל הקורין מברכים לפניו ולאחריה, ופותח הספר קודם שיברך ורואה הפסוק שצריך להתחיל בו, ואחר כך יברך, ולאחר שקרא גולל ומברך". עכ"ל. ולא הביא השו"ע שצריך להפך פניו. אולם הרמ"א כתב "ובשעה שמברך ברכה ראשונה יהפוך פניו אל הצד, שלא יהא נראה כמברך מן התורה, ונראה לי דיהפוך פניו לצד שמאלו".

וכתב המשנ"ב [ס"ק י"ט] דיש אחרונים שחולקים על הרמ"א, וסוברים שאין טוב להפך פניו, דמראה עצמו כאילו אינו מברך על מה שיקרא, רק על מידי אחריו, דהא מסלק פניו ממנו, ויותר טוב שיעצים עיניו שלא להסתכל בספר התורה בשעת הברכה.

וכתב הביאור הלכה [ד"ה ורואה] דיש פוסקים שסוברים דגם בברכה שלפניה, אם רוצה יכול לגלול ואח"כ לברך, ורבי יהודה לא בא לומר שאסור לעשות כן, אלא שאין צריך לעשות כן, ולכן יש מקומות שנהגו שרואין וגוללין ואח"כ מברכין, ונהרא נהרא ופשוטה.

ונראה שזה תלוי בטעם שרבי יהודה פליג בברכות שלפניה וס"ל דאינו גולל, דלפי מ"ש הב"י דהטעם הוא משום דהוא דטריחא מילתא, א"כ אם לא אכפ"ל יכול לעשות כן. אולם לפי מ"ש הגר"א דהטעם הוא משום טירחא דציבורא, אין לגלול דיש כאן טירחא דציבורא, והפוסקים שהביא בביאור הלכה סוברים כטעם שכתב הב"י.

הגולל ספר תורה צריך שיעמידנו על התפר...

רש"י פירש דהטעם הוא משום ששם ראוי להדקו יפה, והרי"ף כתב שהטעם מפני שאם יקרע יקרע התפר. וכן כתבו הטור והשו"ע [סימן קמ"ז ס"ג].

הגולל ספר תורה גוללו מבחוץ ואין גוללו מבפנים...

יש בסוגיא זו כמה פירושים. רש"י פירש דמיירי ביחיד הגולל ספר תורה מענין לענין, והוא מונח לו על ברכיו, וגולל את העמוד שחוצה לו מצד חוץ לצד פנים, ולא יגלול מצד פנים לצד חוץ, דאם יעשה כן יתפשט החיצון ויפול לארץ. וכשגמר לגלול ובא להדקו יאחזו בפנימי ויהדק על החיצון, כדי שלא יכסה את הכתב בזרועותיו, כי מצוה להראות את הכתב אל העם כשמהדקו.

והתוס' [ד"ה גוללו] פירשו בשם הר"ה, דקאי על קשר המטפחת, דכשקושר את המטפחת סביב הספר תורה יהא הקשר מבפנים כלפי הכתב, שאם יהיה מאחוריו, כשיפתח הספר תורה יהיה צריך להופכו על הכתב, ולהתיר את הקשר, ואין זה דרך כבוד.

והר"ן פירש דגוללו מבחוץ היינו שתהא הכתיבה כלפי הגולל ולא כלפי מי שאוחז את הספר תורה, וכשהוא מהדקו צריך שתהא הכתיבה כלפי המהדק ולא כלפי הגולל, וכלל הדבר הוא שצריך שתהיה הכתיבה עומדת כלפי אותו מי שעוסק בספר תורה, מפני כבוד התורה.

עוד כתב הר"ן, דיש שפירשו שהיו נוהגים שהספר תורה עומד בתיק, וגוללו מבחוץ היינו שמוציאו מן התיק, ואין גוללו מבפנים שמא יקרע. ומהדקו מבפנים היינו בתוך התיק, ואינו רשאי להדקו מבחוץ שאין זה כבודו.

ולהלכה כתב השו"ע [סימן קמ"ז ס"ו] "הגולל ספר תורה גולל מבחוץ, וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים". והרמ"א כתב "פירוש כשהספר עומד לפניו יהיה הכתב נגד פניו, ויתחיל לגלול מבחוץ, ואחר שגמר הגלילה יהדק סוף המטפחת מבפנים, שכשיבוא לקרות בו ימצא ההידוק מבפנים, ולא יצטרך להפוך הספר תורה, ונראה דכל זה מיירי כשאחד עושה כל הגלילה, אבל עכשיו שנוהגים שהאחד מגביה ואחד גולל, הכתב יהיה נגד המגביה, וכן נוהגים כי הוא עיקר הגולל והאוחז הספר תורה".

הגדול שבהם גולל ספר תורה, הגוללו נוטל שכר כולן... עשרה שקראו בתורה הגולל ספר תורה קיבל שכר כולם...

כתב הר"ן דאע"פ שאין קורין בתורה אלא שבעה, כיון שאין קורין בתורה בפחות מעשרה נקט עשרה, ויש מי שכתב דמכאן משמע שהגדול שבעשרה גולל, ואע"פ שלא קרא, דחולקין כבוד לגדול ליטול שכר כנגד כולם.

והטור [סימן קמ"ז] כתב דאיכא מאן דאמר דעשרה לאו דוקא, אלא גדול שבבית הכנסת קורא, ואיכא מאן דאמר דעשרה דוקא. וכתב הב"י דלפי הפירוש השני שהביא הטור, גדול שבהם היינו גדול שבקוראים בדוקא.

להלכה כתב השו"ע [סימן קמ"ז ס"א] "... גדול שבאותם שקראו בתורה גוללו, ורגילים לקנותו בדמים יקרים לחבב המצוה". ומבואר דדעת השו"ע שיש לקרוא לגלילה את מי שקרא בתורה.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ו'] דיש פוסקים דהגדול שבבית הכנסת גולל אע"פ שלא קרא בתורה, וכן פסק הגר"א בבאורו, וכן פשט המנהג כהיום, שאין מחפשיין אחר מי שקרא בתורה.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ז'] דעכשיו נהגו שלא לדקדק בזה, ומכבדים אף לאנשים בינוניים מפני דרכי שלום. וכמו כן נהגו לכבד במצות הגלילה אף לקטנים שיש בהם דעת להבחין ענין דבר שבקדושה, כדי לחנכם במצות.

עוד כתב דאין לכבד במצות הגבהה למי שידיה רותתות, או לזקן ותש כח, שידוע שהוא מגביהו לשבת מיד, כי אין לו כח להחזיקה זמן מה כלפי העם שיוכלו להסתכל היטב, וגם האיש ההוא צריך למנוע נפשו מזה.

כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום בלא אותה מצוה...

כתבו התוס' [ד"ה בלא] דיש מפרשים שנקבר ערום בלא מצות אחיזה, והקשו ע"ז דבזה אין שום רבותא, דפשיטא שאין לו שכר כיון שעשה את המצוה שלא כהוגן, ולכך פירש ריב"א דערום בלא אותה מצוה, היינו בלא המצווה שעשה באותה שעה בספר תורה, שאם אחז ספר תורה ערום וקרא בו, אין לו שכר מן הקריאה, וכן אם אחזו לגוללו או להגיהו אין לו שכר על הגלילה וההגהה, וכ"כ הרא"ש [סימן י"ב], וכן כתבו עוד התוס' בשבת [דף י"ד ע"א ד"ה בלא].

וכתב הב"י [סימן קמ"ז ס"א] בשם המרדכי דלאו דוקא ספר תורה, אלא הוא הדין לשאר כתבי הקודש דאסור ליגע בהם בלא מטפחת, וכן מבואר בתוס' בשבת [דף י"ד ע"א ד"ה האוחז].

עוד כתב בשם המרדכי, דדוקא בסתם ידים יש איסור, אבל אם נטל את ידיו ולא הסיח דעתו לא קפדינן, וכתב הב"י דאפשר דע"ז סומכים האשכנזים שאוחזים ספר תורה ערום בשעה שמגביהים אותו להראות הכתב לעם, אולם כתב שבספר האגודה מבואר שאפילו סמוך לנטילה אסור לנושא ערום.

להלכה כתב השו"ע [סימן קמ"ז ס"א] "אסור לאחוז ספר תורה ערום בלא מטפחת". והרמ"א כתב "ויש אומרים דהוא הדין לשאר כתבי קודש, ולא נהגו כן, וטוב להחמיר אם לא נטל ידי, ובספר תורה אפילו בכהאי גוונא אסור".

וכתב המשנ"ב [ס"ק א'] דאפילו נגיעה בעלמא בידו לספר תורה ערום אסור, וכל זה דווקא כשאין צורך, אבל כשיש צורך לתיקון הספר תורה לתפור קצת ולדבק בדבק מטלית וכדומה, היכא דלא אפשר רשאי. ומכל מקום טוב שיטול ידיו תחילה, אבל כשאין צורך אפילו אם נטל ידיו יש להחמיר.

עוד כתב [ס"ק ב'] דבעת שגוללים הספר תורה קודם קריאה או בשעת הגבהה, שלפעמים נמשכים יריעות הספר תורה, ובכדי להשוות היריעה אוחזים בראשי היריעות למשוך אותם למעלה או למטה, כדי שיהיה שווה מבחוץ, צריך לזהר שלא לאחוז ביריעות ביד ערומה, אלא צריך הפסקת טלית בין ידיו ליריעות הספר תורה, ובעמודי הספר תורה יכול לאחוז בלא מטפחת, ויש מחמירין גם בעמודי הספר תורה, וכורכין אותם בקצוות הטלית בשעת הגבהה, ובמקום שלא נהגו הכל לעשות כן, אף מי שרוצה לדקדק בזה יעשה בדעת שלא ירגישו בזה בני האדם משום יוהרא.

ובמ"ש הרמ"א ד"א שאף בשאר כתבי הקודש יש להחמיר, כתב המשנ"ב [ס"ק ג'] דזהו דווקא כשכתובים אשורית על הקלף ובדיו כספר תורה, אבל בספרים שלנו שאין נכתבים באופן זה לכו"ע מותר, ואפילו קודם נטילה, ומיהו זה דווקא בסתם ידים, אבל כשידע שנגע במקום הטינופת יש להחמיר.

מסכת מועד קטן

דף ב'

משקין בית השלחין במועד...

מבואר בגמ' שלפי התנא של משנתנו כשיש פסידא שרי במועד, וכשאין פסידא אסור משום הרווחה, וגם כשיש

פסידא טירחא אסורה. ולכן אסור להשקות בית הבעל במועד, וגם בית השלחין אין מותר להשקות ממנו גשמים וממנו הקילון.

ורש"י פירש דההרווחה בבית הבעל היא מה שמשוי, אפלי חרפי והיינו שמקדים את גדילת התבואה.

והנמוקי יוסף כתב, שהרווח הוא שאם היה משקה שדה בית הבעל הייתה עושה יותר, ומכל מקום אסור לעשות כן בחול המועד, משום שגדר פסידא הוא רק דבר שהגיע לפירות והדר מפסיד, אבל להוסיף על מה שנראה לעין נקרא הרווחה ולא הפסד, ולא דחינן חול המועד משום הרווחתו. והובא בב"י [סימן תקל"ז].

להלכה כתב השו"ע [סימן תקל"ז ס"א] "דבר האבד, מותר לעשותו בחול המועד בלא שינוי, לפיכך בית השלחין שהתחיל להשקותה קודם המועד, מותר להשקותה, שכיון שהתחיל להשקותה קודם לכן אם לא ישקנה עכשיו תפסד, אבל שדה הבעל שאין משקין אותה אלא להשביחה יותר, אסור להשקותה". עכ"ל.

והרמ"א כתב דאף בבית השלחין כל מה דאפשר להקל בטירחא יעשה.

אבל אין משקין לא ממנו הגשמים ולא ממנו הקילון...

הרמב"ם [בפירוש המשניות] פירש דקילון הוא בור עמוק, וכן פירש הנמוקי יוסף.

וכתב הנמוקי דהטעם שהמשנה כתבה מי גשמים ואחר כך מי קילון, הוא להשמיע לנו שטעם האיסור במי גשמים הוא שאע"פ שבתחילה אפשר להשקות מהם בלא טורח מרובה, מכל מקום כשיחסרו המים הוא יצטרך לדלות, ואז ה"ל מי גשמים כמו קילון.

ולפי"ז כתב הנמוקי, שאם היה אגם מים שלעולם לא יצטרך להשקות ממנו בדלי, אלא משקה ממנו ברגליו בקל היה מותר.

והנה בגמרא להלן [ד' ע"ב] איתא בשלמא מי קילון איכא טרחא יתירה, אלא מי גשמים מאי טרחא איכא, אמר רבי אילעא אמר רבי יוחנן גזירה מי גשמים אטו מי קילון, רב אשי אמר מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו, ופירש רש"י מי גשמים נמי אתו לידי מי קילון - "כלומר כי מדלי מינה דלא הויא מלאה, נעשית ממילא מי קילון שאינו מלא וטריחא מילתא". וכתב הב"י [סימן תקל"ז] שמזה מוכח כמ"ש הנמוקי יוסף.

והרמב"ם [הלכות פ"ה ה"ב] כתב "לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממנו גשמים, מפני שהוא טורח גדול, אבל משקה הוא מן המעיין, בין שהיה, בין שיצא מתחילה, ממשיכו ומשקה בו, וכן כל כיוצא בזה". עכ"ל.

שער הציון ס"ק י'.

למימרא דאהני תולדות מיחייב אאחרנייתא לא מיחייב...

שיטת רש"י והרמב"ם באבות ותולדות בשביעית

מל' הגמ' "אהני תולדות מיחייב" משמע דזמירה ובצירה הוו תולדות, וגם אחרי שהתורה חייבה עליהן הם נקראים תולדות ולא אבות.

אולם בחי' הריטב"א כתב, שרש"י לא גרס אהני תולדות מיחייב רק גרס אהני מיחייב, ופירש הריטב"א, שלאחר שהתורה כתבה את זמירה ובצירה הם אבות ולא תולדות, כי כל הטעם שהם תולדות הוא משום שלא נכתבו בתורה בפירוש, אבל לאחר שכתבתם התורה בפירוש הרי הם אבות ולא תולדות.

ודבר זה מבואר ברש"י שבת [דף ס"ח ע"א] דאיתא שם בגמ' שבת ושביעית דאית בהו אבות ותולדות תנא גדול, ופירש שם רש"י [ד"ה אית ביה אבות] "אבות דשביעית זריעה וקצירה וזמירה ובצירה דכתיב, תולדות שאר עבודות שבשדה וכו', כדאמרין במו"ק בפ"ק ע"כ. ומבואר דדעת רש"י שזמירה ובצירה הם אבות, ותולדות הם שאר הדברים שהוזכרו בברייתא בסוגיין. וכן מבואר שם בתוס' [ד"ה דאית] עיי"ש. ורש"י לשיטתו דלא גריס כאן "תולדות", דאחרי שנכתבו הם אבות.

אלא שצריך עיון בדעת רש"י כי רש"י בסוגיין [ד"ה תולדות] כתב "כגון משקה זרעים שלא היה במשכן לא אסר רחמנא", ומבואר שמגדיר אבות ותולדות גבי שביעית לפי המשכן, דמה שהיה במשכן נקרא אב, ומה שלא היה במשכן נקרא תולדה, וא"כ קשה דאף אחרי שנתרבו זמירה ובצירה, מ"מ לא היו במשכן ויש להחשיבם תולדה.

ונראה שלדעת רש"י מעולם לא סברה הגמ' שזמירה ובצירה הם תולדות, ומה שכתוב בגמ' תולדות לא אסר אסר רחמנא, קאי על השקאת מים וכמו שפרש"י, אבל זמירה ובצירה לעולם הם אבות, והטעם שהם אבות אף שהם לא היו במשכן, הוא משום שאין סברא כלל לחלק בין זמירה לזריעה, ובין בצירה לקצירה, וכיון שזריעה וקצירה הם אבות בשבת, ה"ה זמירה ובצירה הוו אבות.

אלא שצ"ע ע"ז משיטת רש"י בשבת [דף ע"ג ע"ב ד"ה כולן] שסובר דנוטע הויא אב, וזומר הוי תולדה, וא"כ בוצר הוא אב, וזומר הוא תולדה ולא אב, ולגבי שביעית שיטת רש"י שגם זומר הויא אב.

ולזאת נראה האמת בשיטת רש"י דס"ל שאם לא היה נכתב זומר בתורה, הוא היה נחשב תולדה ולא אב, כיון שלא נכתב בתורה, ולא היה במשכן, אבל לאחר שנכתב בתורה הוי אב, אף שלא היה במשכן, דכיון שנכתב בתורה חשיב אב, ולהחשיב דבר לאב בשביעית סגי או בכך שהיה במשכן, או שנכתב בתורה, ולכן מ"ש רש"י בתחילה שמה שלא היה במשכן נחשב תולדה, הוא כשלא נכתב בתורה כמשקה, אבל זומר שכתבתו התורה שוב חשיב אב ולא תולדה.

וכתב הב"י שפשטות לשון הרמב"ם שכתב לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי גשמים, ולגבי מעין כתב ממשיכו ומשקה בו, משמע שסובר שהאיסור להשקות במי גשמים הוא רק כשהוא צריך לדלות בדלי, שיש בזה טירחא יתירה, אבל אם ממשיך שרי, אולם הקשה הב"י שמהגמ' הנ"ל מוכח שאפילו באופן שאין צריך לדלות אסור. וכתב שלכן בהכרח צריך לפרש דמ"ש הרמב"ם לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי גשמים, לצדדין קאמר, דלא ידלה וישקה מן הבריכה, ואפילו למשוך ברגלו ממי גשמים שאינו דולה אסור. ומ"ש הרמב"ם מפני שהוא טורח גדול, קאי על דולה ומשקה מן הבריכה, ובמי גשמים אסור משום החשש שיבוא לידי טורח גדול כשיחסרו המים, וכן משמע ממ"ש הרמב"ם דבמי מעיין ממשיכו ומשקה בו, ומשמע דבמי גשמים אסור אפילו על ידי המשכה, וכן משמע מפירוש המשניות.

להלכה כתב השו"ע [סימן תקל"ז ס"ב] "אפילו בבית השלחין לא התירו אלא היכא דליכא טירחא יתירא, כגון מן המעיין, בין חדש בין ישן, שהוא ממשיכו ומשקה אבל לא ידלה וישקה מן הבריכה או ממי הגשמים מקובצים, מפני שהוא טורח גדול". עכ"ל.

וכתב המשנ"ב [ס"ק ו'] דבמעיין נמי לא שרינן אלא בהמשכה, אבל כל שדולה בדלי או בכד אסור.

דף ג'

איתמר החורש בשביעית ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה...

להלכה פסק הרמב"ם [הלכות שמיטה ויובל פ"א ה"ד] שאינו לוקה מלקות דאורייתא, ולוקה מכת מרדות, וז"ל "כיצד החופר או החורש לצורך הקרקע... מכין אותו מכת מרדות מדבריהם". עכ"ל.

וכתב הכס"מ שטעמו שפסק שאינו לוקה הוא, משום שמספיקא לא מלקינן ליה, ועוד דרבא דאמר אהני תולדות מחייב אאחרנייתא לא מחייב סבר דאינו לוקה, ועוד דבירושלמי בשביעית [פ"ז] איתא דרבי יוחנן הוא דאמר דאינו לוקה, והלכה כרבי יוחנן.

ונחלקו המפרשים אם מה שנתמעטה חרישה ממלקות היינו אף מאיסור דאורייתא, או יש בה איסור דאורייתא ונתמעטה רק ממלקות, ודעת החזון איש [סימן י"ז ס"א א' סימן י"ח ס"ק ג'] דחרישה דאורייתא מהלכה למשה מסיני, שהרי עשר נטיעות שמותר לחורשן עד ר"ה של שביעית הוא הלכה למשה מסיני, ומזה ילפינן דחרישה בשביעית עצמה או בתוספת שביעית במה שאינו עשר נטיעות אסור מהלכה למשה מסיני, אלא שאין לוקין ע"ז, דאין מלקין על הלכה למשה מסיני. וכן היא דעת הר"ש בשביעית [פ"א מ"א פ"ב מ"ב] דחרישה דאורייתא. אולם דעת האור לציון שלפי דעת הרמב"ם חרישה דרבנן ואינה דאורייתא. ועיין בזה באורך בדרך אמונה [הל' שמיטה ויובל פ"א

ב. אולם נראה שהרמב"ם חולק על רש"י, וסובר דזומר ובוצר הו' תולדה, ואף לאחר שנכתבו בתורה, דז"ל הרמב"ם [הל' שמטיה ויובל פ"א ה"ג] "וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב לומר לך על שתי תולדות אלו בלבד הוא חייב, ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן, אבל מכין אותו מכת מרדות". עכ"ל. הא קמין דהרמב"ם קרא לזמירה ובצירה תולדות אף לאחר שנכתבו, וגריס בגמ' אהני תולדות מיחייב. וכיו"ב כתב עוד לקמן [ה"י] וז"ל "שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם כמו שביארנו".

ולפי"ז מוכח שהקובע מהו אב ומהו תולדה אינו אם נכתב בתורה או לא, שהרי זמירה ובצירה נכתבו בתורה ואפ"ה תולדות מיקרו, והרמב"ם יפרש מ"ש בגמ' בשבת דלגבי שביעית איכא אבות ותולדות, היינו זמירה ובצירה, דהם תולדות, ומתחייב עליהן מדאורייתא, והוי דומיא דשבת הנזכר שם בהדי שביעית דיש בה אבות ותולדות, וחייב עליהן מדאורייתא, וצ"ב מהו הכלל הקובע מהו אב ומהו תולדה, הא לכאורה אחרי שנכתבו זמירה ובצירה בתורה יש לקרותם אבות כיון שנכתבו בתורה.

עוד צ"ב דהרמב"ם [פ"ז מהל' שבת ה"ג] כתב "וכן אחד הזורע זרעים, או הנוטע אילנות, או המבריק אילנות, או המרכיב או הזומר, כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, וענין אחד הוא שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוין". וכיו"ב כתב [שם ה"ד] גבי קצירה ובצירה ולקמיה [ה"ה] כתב "התולדה היא מלאכה הדומה לאב, מאלו האבות". ומבואר שם שיטת הרמב"ם שאב הוא מה שהוא אותו ענין וכוונה כמו האב, וזומר הוי אב, כיון שכוונתו הוא להצמיח דבר, ותולדה הוא מה שאינו מאותו ענין וכוונה של האב רק הוא דומה לאב עיי"ש. ונראה שכן הוא ג"כ גבי שביעית, דמה שהוא מאותו ענין של האב הריהו בכלל האב ממש, ומה שהוא דומה לאב, מקרי תולדה ולא אב.

אך צ"ע דשם מבואר ברמב"ם דזמירה ובצירה גבי שבת הו' אבות, וכאן קראן הרמב"ם תולדות.

וראיתי בדרך אמונה (ס"ק י"ח וס"ק י"ט) שעמד בזה, וכתב שהוא לשון מושאל, שכיון שאינם מפורשים גבי שבת, קרי להו' תולדות, ולענ"ד יש בזה דוחק בדעת הרמב"ם שיקראם תולדות משום שאינם מפורשים לגבי שבת, ומה בכך הא כאן הם מפורשים, ולגבי שבת אף שאינם מפורשים הם אבות גמורים, וגם כיון דחזינן שהרמב"ם בהל' שבת מגדיר תולדה דבר שאינו מענין האב רק דומה לו, א"כ ברור שגם לגבי שביעית כן הוא גדר אב ותולדה.

עוד יש לדקדק בלשון הרמב"ם הנזכר לעיל שכתב "ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן", ומה שכתב "שבעבודת הארץ" תמוה דהרי זמירה ובצירה הם עבודת האילן ולא עבודת הארץ, וגם על תולדותיהן אין לוקין, ואמאי הגביל הרמב"ם את הדין שאין לוקין על תולדות רק לתולדות של עבודת הארץ.

עוד יש לדקדק במ"ש הרמב"ם ברמזי המצוות, לחלק את איסור עבודה בשביעית לשתי מצוות לא תעשה האחד עבודת הארץ, והשני עבודת האילן, ועבודת הארץ נלמד משדך לא תזרע, דהיא עבודת הארץ, ועבודת האילן נלמד מכרמך לא תזמור דהיא עבודת האילן, וכן חילקם הרמב"ם בספר המצוות לב' מצוות [ר"כ ו"א] וצ"ע מנא ליה דהם ב' מצוות נפרדות.

והנראה בכל זה בשיטת הרמב"ם, דס"ל דהטעם שזמירה ובצירה מקרו תולדות, אף דלגבי שבת אבות מקרו, הוא משום שבשבת יש איסור של שביעית האדם, שהאדם לא יעשה מלאכה, ומצד מלאכת האדם אין חילוק כלל בין זריעה לזמירה, שבשניהם הוא מתכוון להצמיח דבר, ואין חילוק בין קצירה לבצירה, שבשניהם הוא מתכוון לחתוך דבר מגידולו, והשם מלאכה נקבע לפי ענין וכוונת המלאכה, אולם זהו רק לגבי שבת, אבל לגבי שביעית שהדין הוא להשבית את הארץ, שהאדם מצווה בשביתת הארץ, וזמירה ובצירה אינם עבודות הארץ אלא עבודות האילן, הם נקראים תולדות, שהם דומות לאב, שהאב הוא שלא לעבוד את הארץ, והתולדה היא שלא לעבוד את האילן, דאין בכלל עבודת הארץ, עבודת האילן, רק התורה חייבה עליה, משום שהיא חייבה על שתי תולדות, והיינו משום שהיא דומה לאב, שעבודת האילן דומה לעבודת הארץ, כיון שהאילן מחובר לארץ.

ובהכי אתי שפיר מה שהדגיש הרמב"ם בספרו שיש עבודת הארץ ויש עבודת האילן, והם ב' לאוין נפרדים, ולמה ראה צורך להדגיש את זה בספרו, אולם לפי הנ"ל אתי שפיר, דמה שהוצרכה התורה לכתוב שזומר חייב ואינו בכלל האב של זורע, הוא משום שהוא באילן ולא בארץ. וכן מה שהוצרכה התורה לכתוב שבוצר חייב ואינו בכלל קוצר, הוא משום שהוא באילן ולא בארץ, ולהכי נמי הוי תולדה ולא אב.

ומכאן לקח הרמב"ם שהם ב' לאוין נפרדים, כי אם היינו אומרים שזמירה היא אב כיון שהוא מתכוון להצמיח דבר, לא היה סיבה לחלקה ולהחשיבה ללאו נפרד כלל, דהרי היא מאותו ענין של זריעה, דשניהם באים להצמיח דבר, והתורה חייבה עליהם, ואף שהתורה חילקה את זה לשתי איסורים, מכל מקום לא כל איסור שנכפל נקרא לאו נפרד, וכמ"ש הרמב"ם בספר המצוות [שורש ט'] שאיסור שנכפל אינו נמנה כלאו נפרד כל שהוא אותו איסור ממש, ואם נימא דזמירה כלולה באב דזורע באופן מוחלט, וכמו לגבי שבת, א"כ ה"ל כפילות, והם לאו אחד, אבל כיון שזמירה היא תולדה של זריעה, ואינה כלולה בו, אלא היא דומה לאב, שכמו שאסרה תורה עבודת הארץ כמו כן אסרה גם עבודת האילן, לכן מנאם הרמב"ם לב' לאוין חלוקים.

ובזה מבואר ומדויק להפליא, מ"ש הר"מ "ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן". שע"פ הנ"ל כוונתו ברורה ומבוארת, שעבודת הארץ היא אב, ועבודת האילן היא תולדה, ואהא קאמר הר"מ דשאר התולדות שבעבודת הארץ היינו תולדות של עבודת הארץ, לא חייב עליהן, דתולדות של עבודת האילן אינם תולדות של אבות, דעבודת האילן עצמה היא תולדה ולא אב, והתורה באה למעט תולדות של עבודת הארץ, שאע"פ שעבודת הארץ היא אב, אין לוקין על תולדותיה ודוק.